

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för pedagogik och didaktik

FÖRÄNDRA OCH FÖRÄNDRAS

Ett utvecklingsarbete

Anna-Karin Ljungberg

Dokumentation av utvecklingsarbete

Inom kurs Kvalitetsutveckling genom aktionsforskning, 7,5 högskolepoäng

Maj 2009

Innehåll

1. Förutsättningar 3

- Vår förskola 3
- Tanke karta 4
- Styrdokument 5

2. Processen 5

- Utgångsläget 5
- Aktioner 6
 - Förbättra förutsättningarna för leken 6
 - Hur kan vi ta tillvara Kalles kompetenser? 6
 - Hur upplever Kalle sin situation på förskolan? 7
- Verktyg 7

3. Resultat 8

- Förändrat förhållningssätt 8
- Lekens förutsättningar 8
- Barnets självbild 9
- Tillvaratagande av barnets kompetens 10
- Sammanfattning av resultatet 11

4. Reflektioner 12

- Vad hände i verksamheten? 12
- Har kvaliteten ökat? 12
- Mitt eget lärande 13
- Vad händer sedan? 14

Litteratur 15

Bilaga 16

Förord

I september 2008 påbörjade jag en 7,5 poängs utbildning i aktionsforskning via Göteborgs universitet. Kursen riktar sig mot förskollärare verksamma inom förskolan i Varbergs kommun och syftar till att stärka kvaliteten i verksamheterna. Genom att två arbetskamrater deltagit i utbildningen förra året var jag redan bekant med vad aktionsforskning innebär. Redan då blev jag intresserad och därför glad när jag själv fick förmånen att delta.

Vad är aktionsforskning?

Aktionsforskning är ett utvecklingsarbete där personalen i arbetslaget själva studerar sin praktik i syfte att utveckla denna. Fokus ligger på att få mer kunskap om praktiken för att förstå, förändra och öka kvaliteten på den. Arbetslaget börjar med att reflektera över verksamheten, främst över sådant de anser fungera mindre bra. Enligt Rönnerman (2000) är aktionsforskning ett sätt att systematiskt samla in information, analysera och reflektera över den för att sedan ha detta som grund för att utveckla verksamheten. Personalen beskriver nuläget och en frågeställning med vad de vill uppnå. Härifrån fortsätter utvecklingsprocessen med en eller flera aktiva handlingar s.k. aktioner då arbetslaget söker kunskap och förståelse. För att lyckas behövs hjälpmedel s.k. pedagogiska verktyg. Dessa kan vara dagbokskrivande (vanligast förekommande), intervjuer, observationer och videoinspelning. Arbetslaget väljer verktyg anpassad efter vald aktion. Processen fortgår med att man beskriver resultatet av aktionen, reflekterar över dessa, analyserar och införlivar dessa till tidigare erfarenheter och teori. Genom reflektion och analys blir arbetslaget medvetet över vad som sker. Nya frågor framträder som kräver nya aktioner och reflektioner. Detta kan liknas vid en spiral där aktion och observation varvas med reflektion i en fortlöpande process där arbetslaget blir medvetna om sitt lärande och får nya insikter. Rönnerman (2000) menar att ett viktigt led i processen blir att relatera egna resultat till annan forskning och teorier kring det studerade för att förstå praktiken i ett större sammanhang och att iaktta och granska det bekanta, våga prova något nytt och reflektera över det nya i förhållande till det beprövade.

Förutsättningar

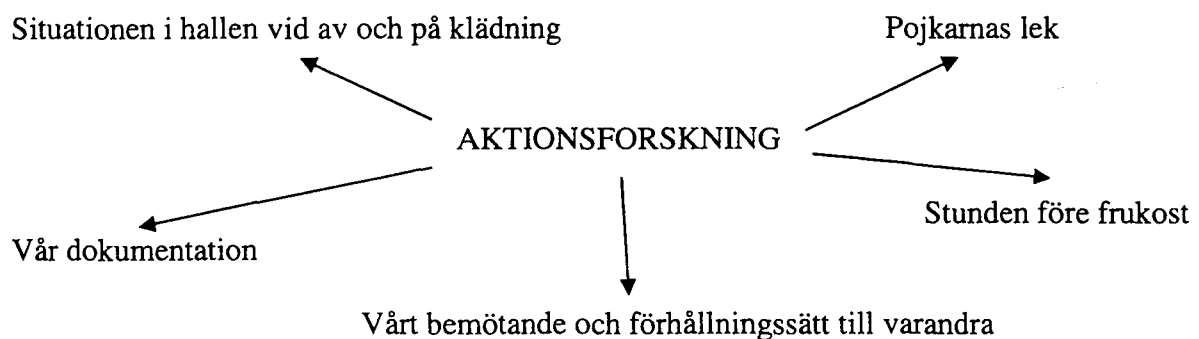
Vår förskola

Förskolan jag arbetar på ligger på en mindre ort utanför Varberg. Bebyggelsen är blandad men består mestadels av villor. Miljön runt omkring förskolan bjuder på härlig natur med skog, lekplatser och bibliotek på promenad avstånd. Vi har en stor gård som berikar utveckling, lek och lärande. Förskolan består av två avdelningar för yngre barn och tre avdelningar för äldre barn, där jag själv arbetar. Arbetslaget består av tre förskollärare med ganska lång erfarenhet inom yrket. Tillsammans delar vi på 2,60 % i tjänst. Avdelningen har 20 inskrivna barn i åldrarna 3-6 år, varav 13 flickor och 7 pojkar. Arbetslaget har kvalitetsplanering 8 tim. i månaden då vi blir avlösta av ett kvalitetsteam, en tim. i veckan är avsatt för arbetsplatsträffar och upp till detta har jag som ensam arbetar heltid två tim. i månaden egen planeringstid. Sammantaget ska denna tid räcka för reflektion, planering, dokumentation och förberedelse för utvecklings samtal. Arbetslaget är inte tillfreds med denna brist på egen planeringstid, men har känt att vi har måst prioritera tid i barngrupp. När möjligheter finns att ta ut egen tid tillgodoser vi detta. Vårt arbetsklimat är gott, vi värdesätter ett reflekterande arbetssätt och diskuterar ofta och mycket över verksamheten. Vi lär av varandra och tar vara på våra kompetenser.

Kvalitesarbetet förstärks av fyra för förskolan gemensamma planeringsdagar om året och barnkonferans i samverkan arbetslag, rektor, specialpedagog och förskolepsykolog varje höst. Förskolan har också ett föräldraråd, representerat av rektor, föräldrar och personal. Vi har gemensam arbetsplan för hela förskolan vilken grundar sig på mål och riktlinjer ifrån förskolans läroplan samt en egen arbetsplan för den egna avdelningen. Även barn- och utbildningsnämndens effektmål ingår i arbetsplanerna. Under detta läsår har vi arbetat mycket med vårt välbefinnande både fysiskt och psyko-socialt.

Tankekartan

Vi fick i uppgift att göra en tankekartan för att ringa in vilket område vi ville utveckla i verksamheten. Under en heldagsplanering reflekterade och samtalade arbetslaget över tänkbara förändringsområden. Vi fann fem intressanta och tänkbara områden. Så här såg vår tankekartan ut:

Med tankekartan framför oss diskuterade vi vidare och kom överens om att aktionsforska om området "Vårt bemötande och förhållningssätt till varandra". Vi upplevde alla att gruppklimatet i verksamheten var oroligt och att vi inte riktigt räckte till. Vi arbetade fram ytterligare en tankekartan för att koppla ihop det valda området och frågeställningar till läroplanen för förskolan, Lpfö98. Nu såg vi fram mot att påbörja vår aktionsforskning. Utbildningen vi deltar i fyller flera syften. Utöver att bedriva ett utvecklingsarbete ska vi deltagare dela med oss av vår kompetens till varandra och även få råd och "feed back" av reflekterande karaktär från vår handledare. Vid handledning 28/11 fick jag rådet att "snäva in" området för att bättre greppa aktionsforskningen. Detta tog jag till mig och delade med mig av till mina arbetskamrater. Arbetslaget upplevde att gruppklimatet hade försämrats. Tråkiga kommentarer och tuffa attityder var inte ovanliga. Det här ville vi komma åt. Runt omkring ett av barnen, en äldre pojke var det speciellt oroligt. Pojken, som vi här kommer att benämna med namnet Kalle uppvisade i vissa situationer ett tråkigt beteende, medan han i andra situationer visade sig osäker och försiktig. Detta negativa mönster ville arbetslaget förändra och enades därför om ett nytt utvecklingsområde.

Detta område blev:

Hur kan vi stärka ett barns självbild, självförtroende och sociala kompetens?

För att få kunskap om detta kom vi överens om följande frågeställning:

Hur stärker vi det enskilda barnets sociala samspel och beteende i gruppen?

Hur gör vi det bra för barnet?

Styrdokument

I Lpfö 98 sid.4 står att läsa:

”Förskolan ska lägga grunden för ett livslångt lärande. Verksamheten skall vara rolig, trygg och lärorik för alla barn som deltar. Förskolan skall erbjuda barnen en god pedagogisk verksamhet, där omsorg, fostran och lärande bildar en helhet”.

Dessa ord menar jag vara förskolans ”själ”. Det är detta vi vill uppnå i verksamheten och låta barnen ta del av. I vår egen verksamhet arbetar vi med att hålla läroplanen ”levande” genom att reflektera över vilka behov gruppen har just nu och hur vi kan påverka verksamheten till att möta upp till uppställda mål.

I Lpfö 98 sid. 5 står att läsa:

”Den pedagogiska verksamheten skall anpassas till alla barn i förskolan. Barn som tillfälligt eller varaktigt behöver mer stöd än andra skall få detta stöd utformat med hänsyn till egna behov och förutsättningar”. Det står också att: ”De vuxna skall ge barnen stöd i att utveckla tillit och självförtroende” och ”I förskolan skall barnen möta vuxna som ser varje barns möjligheter och som engagerar sig i samspelet med både det enskilda barnet och barngruppen”. Dessa tänkvärda meningar ställer jag i relation till valt område med frågeställningar och behandlar vidare i rapporten.

Processen

Utgångsläget

Kalle, snart sex år behöver stöd med att finna balans i samspelet med kamraterna. Han är en intellektuell, kreativ kille som är full av ideer. Kalle har svårigheter med empati, ömsesidighet och turtagning vilket ofta leder till konflikter, utspel av olika slag och en mindre väl fungerad lek. Det råder brist på jämngamla pojkar på avdelningen och flickorna är lite osäkra på honom. Därför blir det mestadels lek med de ett år yngre pojkarna. Under hösten har denna lek utvecklats till att bli stökig, högljudd och destruktiv. Vi upplever att Kalle behöver kamrater som matchar honom bättre och en verksamhet som bättre stimulerar och utmanar honom. I aktionsforskning ingår att ta del av relevant litteratur och i Brodin & Hylander (2002) läste jag något tänkvärt. De skriver att det vardagliga samspelet är grunden till barnets självkänsla, medkänsla och sociala kompetens. De menar att pedagogernas kunskap och medvetenhet i mötet med varje barn samt deras förhållningssätt till vad som utspelar sig mellan barnen har stor betydelse.

Aktionsforskning handlar om att studera sin praktik för att bättre kunna förstå, förändra och utveckla denna. Arbetslaget beskriver nuläget och riktar frågeställningar mot vad man vill uppnå. Vårt syfte är att stärka barnets sociala samspel och beteende i gruppen och att få kunskap om hur vi pedagoger kan finna vägar att göra det bra för barnet.

Det här får mig att reflektera över hur förutsättningarna ser ut i vår verksamhet. Vad tycker vi är viktigt och hur ser vårt förhållningssätt ut?

Vi vill förändra barnets utsatta situation genom att på olika sätt stärka barnet. Det är då lätt att bara utgå ifrån barnet, där barnet själv med stöd från oss vuxna ska utveckla sin sociala kompetens och sätt att vara.

Wetso, i tidningen Förskolan (www.forskolan.net) menar att det är alltför vanligt att utgå från barnet som problembärare istället för att se hela bilden av barn, personal och miljö. Även om vi inte ser Kalle som ett problem måste vi vara medvetna om att allt visar sig utifrån ett sammanhang där också vi spelar en viktig roll. Hur förhåller vi oss i samspelet till barnet?

Dessa insikter vill jag ha med som en röd tråd i kommande rapport. Jag vill att aktionerna ska ge kunskap och förståelse över hur förutsättningarna ser ut och hur vi kan påverka dessa att leda till att barnet ska få det bättre.

Aktioner

Förbättra förutsättningarna för leken

Genom en tidigare lekobservation framgick det tydligt att Kalle har en förväntad roll att leva upp till. De yngre pojkarna på avdelningen förväntar sig att han ska "stimma" och hitta på saker. I dagboken skriver jag om hur leken fungerar. Där beskriver jag att Kalle ofta styr och att han har svårigheter med att bemästra samförstånd, ömsesidighet och turtagande.

Nu måste vi vuxna ta ansvar för att lekens förutsättningar ska kunna förändras till det bättre. Vi ska dela pojkgruppen och detta gör vi genom att styra över vem eller vilka Kalle leker med. Dessutom ska vi ta vara på tillfällena för lek med de jämgamla pojkarna på grannavdelningen. Denna lek brukar fungera väl. Då behöver inte Kalle leva upp till rollen i att vara "den som...".

Sedan ska vi vuxna vara mer med i leken. Detta för att bli medvetna om vad som händer och för att förstärka lekens kvaliteter. Genom att delta kan vi uppmuntra och förstärka det som är bra och erbjuda alternativ när det låser sig. Öhman (1998) menar att pedagogen har flera funktioner för att skapa optimala lekvillkor. Dels att lära ut lekens koder till de barn som inte "förstår" eller har svårt att hålla fast vid dem och dels ska pedagogen ge trygghet så att barnen vågar ge sig hän i lek, genom att finnas till hands, ingripa där det behövs eller bara vara där när barnen leker. Dessutom ska pedagogen ange ramar för samspel och visa respekt för barnens lek genom att värna om leken och ta den på allvar. Vidare menar Öhman att det är viktigt att pedagogen sätter ord på det som är gott och konstruktivt i det barnen leker för att därigenom stärka både barnets självkänsla och dess empati.

Ett annat led i aktionen är att ta vara på stunderna när vi har delad barngrupp. Då är pojkgruppen delad och Kalle deltar i aktiviteter med de jämgamla kamraterna på avdelningen.

Hur kan vi ta tillvara Kalles kompetenser?

Kalle är intresserad av att snickra. Vårt mål är att stärka Kalles självbild och vi vill ta vara på hans intresse då han får arbeta med något han är duktig på. Genom aktionen vill jag att Kalle ska uppleva att vi vuxna tar vara på och uppmärksammar något han är intresserad av och där han är duktig. Det är inte prestationen av vad han snickrar som har betydelse, utan att han känner sig bekräftad och kompetent som individ. Syftet är inte heller att Kalle och de andra barnen ska uppleva att han "plockas bort" eller favoriseras, utan målet är att aktionen ska leda till att snickeriet ska delas med en eller flera kamrater i ett naturligt sammanhang. Öhman (1998) skriver på s. 17 "Att i förskolan få knyta an till en annan vuxen, en pedagog, på ett annat sätt än den djupa känslomässiga anknytningen mellan barn och föräldrar, berikar barnets utveckling". Vidare menar hon att bandet till pedagogen vävs av trådar som självkänsla, kompetens och grupp samvaro. Genom att lära känna andra vuxna vidgas barnets nätverk och det ger fler förebilder att identifiera sig med, menar Öhman.

Det finns också andra möjligheter att ta vara på Kalles kompetenser. Vi ska ta tillvara på och uppmärksamma vardagliga situationer där han kan hjälpa kamraterna med olika saker t.ex. hålla upp mjölk, hjälpa till med kläderna o.s.v. Det är just vid möten i förskolans vardag pedagoger har möjligheten att påverka, menar Kinge (2000).

Hur upplever Kalle sin situation på förskolan?

Genom att intervjua Kalle hoppas jag få kunskap om hans tankar över hur han upplever sin situation i verksamheten på förskolan. Björndal (2005) beskriver att man genom att intervjua kan fånga den andres perspektiv.

Verktyg

I vår studie har vi använt oss mycket av att observera och reflektera. Mina arbetskamrater har delat med sig av sina observationer och reflektioner och jag har samlat ihop dessa i en mapp. Självt har jag använt mig mycket av att skriva dagbok över vad som händer genom aktionerna och även utanför dessa. Där beskriver jag även mina tankar och upplevelser över vad som sker under processen. Björndal (2005) skriver att syftet med att skriva dagbok/loggbok är att man genom en skriftlig reflektion skapar en djupare förståelse av något som skett. Han anser vidare att det är omöjligt att skriva loggbok utan att samtidigt observera. Dessa moment menar jag också höra ihop med varandra.

Enligt Björndal kan loggskrivandet uppfattas som en metod för främjandet av den inre dialogen. Att vi genom den pratar med oss själva och lyssnar till oss själva. Detta håller jag med om. Genom dagboken når mina tankar ett djupare plan och att sätta ord på mina tankar utvecklar mig som pedagog och stärker mig i min yrkesroll. Jag ser även nyttan av dagboken som ett hjälpmedel i samtal med arbetskamrater, handledare och kurskamrater.

Rönnerman (2000) menar att syftet med observationer är att ta reda på hur det egentligen ser ut och inte bara anta hur det förhåller sig. Det här tror jag betyder mycket. Ibland tror vi att vi är så medvetna om vad som händer och att barnen är på ett visst sätt, men genom egna observationer i verksamheten har jag tagit del av att så inte alltid är fallet. Här tror jag att min medvetenhet har förstärkts genom att delta i kursen. Jag har blivit mer granskande och reflekterande över vad som händer och mer medveten om hur jag själv kan påverka situationer.

Vi har också använt oss av intervju. Enligt Björndal (2005) kan man då ta del av den andres perspektiv, d.v.s. fånga den andres tankar och upplevelser. Det finns en risk menar han att intervjuaren kan påverka den som intervjuas. Detta kände jag själv av när jag genomförde min intervju. Fastän jag var förberedd rent teoretiskt var det svårt att undvika att ställa ledande följdfrågor. Jag tror att jag stressade upp mig av att jag spelade in på bandspelare. Att spela in ett samtal är en ovan situation som jag behöver träna mig på. Jag är medveten om att min tolkning är subjektiv och ska förstås i sitt sammanhang, men svaren gav mig mycket att reflektera över.

Resultat

Det resultat vi tycker oss kunna se har klart präglats av insikten att det finns flera faktorer som påverkar på vilket sätt barnet ser på sig själv. Dessa faktorer är barnet själv, andra barn, vuxna och miljön. Vårt syfte är att stärka barnets självbild, självförtroende och sociala kompetens. Frågeställningen har varit:

Hur stärker vi det enskilda barnets sociala samspel och beteende i gruppen?

Hur gör vi det bra för barnet?

Förändrat förhållningssätt

Vi har i arbetslaget diskuterat mycket runt vårt förhållningssätt i allmänhet och framförallt hur vi förhåller oss vid vardagens fasta situationer, så som vid matsituation, vilan/sagan efter lunch, samling och gruppaktivitet. Tidigare upplevde vi att dessa situationer kunde vara oroliga och stökiga och handla om ifrågasättande av gränser samt fokusering på negativa handlingar och beteende. Vi har blivit mer tydliga och konsekventa när det gäller struktur, gränser och tolerans. Dessutom har vi blivit tydligare med att vi bemöter på samma sätt i de situationer som krävs. Vi upplever att vi genom detta har förändrat situationerna till det bättre. Strukturen har blivit fastare och situationerna kan tas tillvara på ett bättre sätt än förut. Vi pedagoger klarar nu att på ett bättre sätt möta utmanande situationer och beteende än vi gjorde förut och detta tror jag kan leda vidare till att "kritiska situationer" kan undvikas eller minimeras, samt att barnen kan känna sig trygga med att vi vuxna har kontroll över vad som händer.

Regler för vad som gäller vid olika situationer är inte självklara för alla barn. För att förtydliga detta har vi samtalat med barnen om vilka regler som gäller vid olika vardagliga fasta situationer.

När vi reflekterar över om vi märker av någon förändring vid dessa situationer upplever vi att det har blivit lugnare och att förutsättningar för goda möten och samtal på ett bättre sätt kunnat tas tillvara. Förmaningar och tillrättavisanden har undvikits. Detta menar vi höra ihop med ett tydligare förhållningssätt från oss vuxna och att både barn och vuxna är medvetna om vilka förhållningsregler som gäller.

När det gäller vårt förhållningssätt till barnets beteende har vi uppmuntrat och förstärkt det positiva genom att direkt i situationen berömma ett gott beteende eller samspel. När det inträffat "tråkigheter" har vi varit tydliga med att minimera det negativa genom att skilja på handling och själva barnet. Jag upplever att vi genom detta har nått fram till barnet på ett annat sätt än förut. Vi strävar efter att inte döma honom. Genom att observera tycker vi att det verkar som att detta fungerar bra eftersom vi ser att Kalle nu oftare själv tar ansvar när det brister och han klarar att säga förlåt eller att gottgöra på annat sätt. Det här är en klar förändring mot tidigare, då han ofta tycktes vara oberörd vid liknande situationer. Vi tycker oss också se att barnet visar en större tilltro till sig själv, kamrater och vuxna än förut. Han hamnar inte lika ofta i situationer där han testar gränser och utmanar oss vuxna. Kalle söker mycket bekräftelse och uppmärksamhet. Han tar ofta kontakt för att liksom visa "Här är jag" och "Titta vad jag kan." Han vill gärna visa saker han är bra på och tycker om när man som vuxen är med vid olika situationer.

Lekens förutsättningar

Vad det gäller leken har förutsättningarna förändrats.

Förut spårade den ofta ut och de yngre pojkarna förväntade sig att Kalle skulle bete sig på ett speciellt sätt. Han befäste denna förväntan och lekens sociala regler var näst intill obefintliga. Genom att vi vuxna mer varit med i leken har förutsättningarna förändrats. Vi har varit tydliga med att införliva lekens uppbyggnad av samförstånd, ömsesidighet och turtagning. Ibland har vi varit aktivt med i leken medan vi andra gånger varit mer passivt då vi kunnat observera vad som händer och haft möjlighet att ingripa. Tanken med att vara med i leken har varit att bryta det destruktiva mönstret där leken ofta innebar konflikter och oro.

Vi tycker oss kunna se att leken nu bättre delas av barnen istället för att den som tidigare ofta styrts upp av någon. Konflikter och oro har också minskat. När vi som vuxna är med i leken

är det viktigt att inte ta över eller att tvinga sig på. Därför har jag upplevt det positivt med att varva den aktiva och den passiva delaktigheten.

Genom att observera och reflektera över hur leken fungerar har vi även blivit medvetna om att de yngre pojkarnas förhållningssätt har förändrats. Tidigare lät de sig styras av Kalle och ifrågasatte inte vad han tyckte. Detta var naturligtvis inte bra för något av barnen. Nu ser vi att de säger mer ifrån och inte låter sig styras i samma omfattning. Det verkar också som att Kalle inte har lika hög "status" i gruppen som tidigare. Med detta menar jag att det är bättre för honom nu. Även Kalles förhållningssätt har förändrats. Han är mer lyhörd för andras behov i leken och detta har påverkat leken till att bli mer genomtänkt och hållbar.

Ett moment i vår aktionsforskning är att ta vara på samspelsituationer med de jämngamla pojkarna på vår grannavdelning. Det har fungerat sådär. Det är alltmer sällan som Kalle själv frågar om att leka med dem och jag tror att en orsak till detta kan vara att Kalle bara är på förskolan två dagar i veckan med ytterligare en halv dag varannan vecka när det är förskolans sexårsgrupp. När han kommer är han inställd på att leka med de yngre pojkarna på avdelningen och framförallt har han fäst sig extra mycket vid en av dessa. Denna nära kompis klarar att säga ifrån och båda pojkarna delar flera intressen med varandra. En annan möjlig orsak kan vara att Kalle känner sig trygg och "säker" inne på sin egen avdelning, medan han vid byte av avdelning kanske känner sig osäker på sig själv i mötet med andra vuxna och barn än han är van vid.

Två dagar i veckan arbetar vi med delad barngrupp. Gruppen Kalle ingår i består av avdelningens fem-sexåringar. Genom att vi arbetar på detta sätt blir det en naturlig delning av pojkgruppen som tidigare inte fungerat så väl. Förutom att delningen har varit bra i sig har den även inneburit att leken efter grupperna, då vi går ut har fungerat bättre. Oftast har de yngre pojkarna delat upp sig i olika konstellationer och påbörjat en lek när Kalle kommer ut. På ett smidigt sätt har han då anslutit sig till leken som har fortgått. Detta har inneburit att det blir olika barn som "bestämmer" över vad som ska lekas, leken har blivit mer varierad och lugn. Från att tidigare ha varit fartfylld, ensidig och "röjig" har den utvecklats till att bli mer ömsesidig och kreativ. Vi upplever att Kalle har funnit sig i rollen att inte vara den som ständigt styr upp leken och de andra pojkarna har mer och mer tagit ansvar för leken. En annan situation som fungerar bättre nu är tiden för när vi startar med våra grupper. Förut började båda grupperna samtidigt kl. 9.15, vilket innebar att leken kommit igång när det var tid att bryta den för gruppaktivitet. Denna situation påverkade intresset hos barnen och det var varken bra förutsättningar för lek eller gruppaktivitet. Nu startar vi grupperna direkt efter frukost istället. Detta har fungerat bättre och inneburit att vi sluppit avbryta mitt i påbörjad lek för att göra något som vi vuxna har "bestämt".

Barnets självbild

Genom att observera och reflektera har vi blivit medvetna om att Kalle tycks ha stora krav på sig själv till att vara "bäst" på det mesta och det fyller nästan ett kontrollbehov hos honom. Även under intervjun gav Kalles svar signaler om betydelsen av detta. "*Jag hade bollen hela tiden, jag gjorde fem mål eller tjugo.*" Ofta visar det sig att denna kontroll ställer till problem för honom i det sociala samspelet med kamraterna. Vid gruppaktivitet har vi låtit barnen mäta sina fysiska krafter. Vi har velat undvika ett tävlingsmoment mellan barnen och istället riktat fokus på att man tävlar mot sig själv och sina egna resultat. Här har Kalle deltagit med full iver och han har fått mycket positiv bekräftelse. Genom att låta honom tävla mot sig själv istället för mot alla andra har vi velat ge honom alternativ till ett kravfyllt beteende till att vara

bäst. Vi har också uppmuntrat Kalle till handlingar som tar vara på hans olika styrkor genom att hjälpa kamrater och oss vuxna med olika saker.

Genom att observera tycker vi oss se att Kalle utåt sett verkar vara en självsäker kille, men att han innerst inne tycks ha stora krav på sig själv och att han ofta inte vågar/vill vara med vid aktiviteter av olika slag. Då kan han säga: "Jag vill inte" eller "Det är tråkigt".

För att inte förstärka denna attityd eller beteende har vi varit lyhörda för hans känslor, men samtidigt ställt rimliga krav för att stötta honom till att våga. På så sätt vill vi att han lär sig bemästra sin osäkerhet för att stärkt kunna gå vidare.

Vi har också reflekterat över att han ibland saknar motivation och lust till att vara med eller att göra vissa saker. Då har vi bemött det på två olika sätt. Ibland är det vi vuxna som bestämmer och ibland får Kalle förklara varför han ev. inte vill och då får vi kompromissa eller komma överens om en lösning. Det har dock varit viktigt att hålla det vi kommit överens om. Här har vi märkt en klar förändring. Tidigare hände det att Kalle totalvägrade och detta kunde resultera i situationer av frustration och ren ilska, men detta upplever vi har blivit mycket bättre. Kanske är det ett resultat av att vi har blivit tydligare i att ha en fast struktur där barnen vet vad som ska hända och att vi blivit bättre på att utgå ifrån ett gemensamt förhållningssätt inom arbetslaget. Detta minimerar situationer av att testa och spela ut oss vuxna mot varandra. Fortfarande händer det att Kalle (och även andra barn) försöker kringgå det vi kommit överens om, det är då viktigt att vi vuxna ansvarar för att det genomförs.

Tillvaratagande av barnets kompetens

Ett syfte med aktionerna har varit att finna vägar att göra det bra för barnet. Vi ville ta vara på barnets intresse av att snickra och genom detta blev det även möjligt för oss att på ett naturligt sätt dela den förut mindre väl fungerande pojkgruppen.

Att ta vara på intresset av att snickra hoppades vi också skulle kunna utmana Kalle bättre. Vi upplevde att vi erbjöd bristfälliga utmaningar för honom och att han hade fastnat i ett sammanhang där leken och samspelet till kamrater var destruktivt.

Eftersom vi tidigare inte haft någon snickarbod på förskolan blev en del av aktionen att tillsammans förändra ett uteförråd till en sådan. Vi samlade ihop nödvändiga verktyg som fanns att tillgå på förskolan. Virke och spik ordnade Kalles pappa från sin arbetsplats. Föräldrarna har hela tiden varit införstådda med syftet med vår aktionsforskning och till varför vi valt att forska om detta område. Vi har haft samtal där de blivit medvetna om hur Kalle har det på förskolan och föräldrarna har berättat hur han har det hemma.

Genom projektet att tillsammans ställa i ordning snickarboden upplever jag att Kalles olika kompetenser kunnat tas tillvara på ett positivt sätt. Han har fått planera och ta ansvar, han har fått visa att han är erfaren med att hantera olika verktyg och han har fått mycket positiv bekräftelse av att vara en kille "som kan". Dessutom upplever jag att vi stärkt vår tillit till varandra. Kalle har varit förväntansfull när han kommit till förskolan och har haft på sig sina "arbetskläder". En nackdel har dock varit att Kalle i stort sett bara är två dagar i veckan på förskolan, en av dessa dagar är fredagar då jag ibland varit borta genom Q- utbildningen. Därför har vi inte kommit fram till det stadiet när vi introducerar en kamrat i sammanhanget, men detta ska vi snart göra.

Något jag speciellt har reflekterat över i vårt samspel har varit att Kalle vågat prova saker, både som jag bett honom om och då han själv har ett bestämt syfte. I andra situationer har han visat svårigheter med detta. Han har ofta inte velat prova saker eller sagt att "det är tråkigt". Detta har vi tolkat som att han har stora krav på sig själv och att han är rädd för att misslyckas. I dagboken har jag beskrivit flera observationer där jag reflekterar över sådant beteende. Jag tycker att han på detta sätt visar att han har stärkt sin självtillit.

Jag tror det är nödvändigt att vi vuxna är lyhörda och visar respekt och förståelse för hans känslor, men att vi samtidigt stöttar honom till att våga. Kanske att han ibland behöver lite hjälp från oss vuxna att "komma igång" eller påbörja någonting för att därefter kunna fortsätta själv. På så sätt kan han lära sig bemästra sin osäkerhet, vilket kan leda till att han starkt kan gå vidare.

När det gäller att stärka självtilliten har vi också tagit vara på vardagliga situationer där Kalle får förtroende och ansvar. Vi uppmuntrar honom till att hjälpa de yngre kamraterna med olika saker vid måltiderna, att vid på och avklädningssituationer hjälpa kamrater med dragkedjor och knappar, lyfta ner material från hyllorna o.s.v.

Även vi vuxna kan behöva hjälp ibland. Då är det bra att ha tillgång till "en hjälpsam och duktig kille".

Det finns flera vinster med att ta vara på vardagliga situationer. Dels visar vi vår tilltro till barnet som lyfter honom och dels uppmärksammar vi de andra barnen på att han är en kamrat att lita på.

Sammanfattning av resultatet

Vår frågeställning har varit:

Hur stärker vi det enskilda barnets sociala samspel och beteende i gruppen?

Hur gör vi det bra för barnet?

Vi var från början fokuserade på barnet och inte medvetna om att vi borde se oss själva som en del av ett samspelsmönster tillsammans med barnet. Inte heller såg vi hela bilden av barn, personal och miljö.

Barnet uppvisar ett problem med sitt sociala samspel till andra. Med vårt tidigare förhållningssätt lyckades vi inte förändra detta mönster, tvärtom bevarades detta. Här borde vi istället ha stöttat med en klarare tydlighet och gränssättning. Genom att barnet mötte otydliga vuxna blev han än mer osäker på vad som egentligen förväntades av honom. Med stöd av nya insikter blev vi medvetna om att vi kan påverka barnets samspel och beteende genom att flytta fokus från barnet och till oss vuxna. Vi har förändrat situationer i verksamheten, blivit mer aktivt närvarande i leken och förändrat vårt förhållningssätt genom att bli mer tydliga och strukturerade.

Vi tycker oss se att förutsättningarna för samspel har förändrats till bättre. Detta har påverkat barnets beteende, hans tillit till sig själv, kamrater och oss vuxna.

Reflektioner

Vad hände i verksamheten?

Arbetslaget var medvetet om att Kalle inte mår väl av förhållandena på förskolan. Det fanns barn som var osäkra på honom medan andra barn visade negativa förväntningar på honom. Vi vuxna upplevde att det var svårt att nå fram till honom och ofta ledde detta till konfrontationer mellan oss och barnet.

Kinge (2000) skriver att barn ofta lever upp till egna och andras förväntningar om negativt beteende och att de genom detta påvisar sitt behov av att få hjälp med att ändra detta samspelsmönster.

Vi har försökt att bättre bemöta detta behov av hjälp genom att själva förändra vårt beteende och förhållningssätt och även förändrat moment i verksamheten.

I läroplanen står det att barn ska utvecklas och växa i förskolan, att deras delaktighet och tilltro till den egna förmågan ska grundläggas. Alla barn ska få uppleva glädjen i att göra framsteg, övervinna svårigheter och uppleva sig som en tillgång i gruppen.

Vi tycker oss nu bättre leva upp till dessa mål och riktlinjer i verksamheten. Våra nya insikter har påverkat strukturen på verksamheten, leken är mer konstruktiv, konflikter har minskat, de fasta situationerna har bättre tagits tillvara och klimatet är mer positivt genom att "kritiska situationer" har hanterats eller undvikits på ett mer konstruktivt sätt, vilket minimerar förmaningar och tillrättavisanden från oss vuxna. Förutsättningar för positiva möten och samspel har stärkts.

Det dagliga samspelet är grunden till barnets utveckling av självkänsla, medkänsla och sociala kompetens, menar Brodin & Hylander. (2002) Det är i det dagliga samspelet vi upplever en utveckling. Vi har inte förändrat mycket i verksamheten, utan största förändringen handlar om att vi nu har bättre förutsättningar för en positiv kommunikation mellan oss vuxna och barnen i verksamheten. Vi har tillfört nya insikter till de redan etablerade.

Har kvaliteten ökat?

Det är brukligt att mäta kvalitet i hur väl vi lever upp till de mål, krav och riktlinjer som våra styrdokument föreskriver. Myndigheten för skolutveckling (2003) menar att kvalitetsbegreppet kan uppfattas olika av olika "intressenter" inom förskolan, alltså barn, föräldrar, personal samt politiker och andra verksamhetsansvariga. Detta tycker jag är intressant. Skolverket och politiker ställer samman läroplan och andra styrdokument, våra kommunpolitiker ger oss strukturella förutsättningar att leva upp till dessa och vi pedagoger ska utifrån dessa förutsättningar bedriva ett kvalitativt arbete i verksamheten. Min subjektiva tolkning är att synen på en god pedagogisk verksamhet inte alltid är förenlig med de strukturella förutsättningar som ges. Med egen erfarenhet av samtal med föräldrar upplever jag att kvalitet för dem är lika med att deras barn får utvecklas, leka och lära i en pedagogisk miljö tillsammans med andra barn och vuxna. Vad är då en god kvalitet för barnen? Enligt Lpfö 98 ska varje barn få möjlighet att utvecklas efter sina förutsättningar och den pedagogiska verksamheten skall anpassas till alla barn i förskolan. I Varbergs kommuns Skolplan beskrivs att "Förskola och skola ska ge elever redskap att utveckla en sund livsstil där självförtroende och tillit stärks hos varje individ". Dessa ord finner jag självklara, men är samtidigt medveten om att det är flera faktorer som påverkar hur väl vi pedagoger som arbetar i förskolan kan leva upp till detta.

Runeson i Holmlund (2004) menar att vi pedagoger ständigt måste vara beredda på att ompröva vårt arbetssätt och vara flexibla i vårt tänkande. Hur bra en grupp fungerar beror till största delen på vilka barn och åldrar det handlar om, samt personalens utbildning och kompetens, menar hon. Dessutom framhåller Runeson att kvalitet har sin grund i mötet och samspelet mellan människorna.

I vår förskolas kvalitetsredovisning (2007/2008) skriver rektor att verksamhetens kvalitetsarbete bygger på att barnen känner sig trygga på förskolan och att en trygg miljö, duktiga pedagoger och åldersmässigt anpassad verksamhet är grundstenarna för barns utveckling och lärande.

Rektor framhåller att pedagogerna har en god förståelse för sitt uppdrag och att arbetslagen ständigt diskuterar värdegrund, förhållningssätt till barn, varandra och verksamheten. Dessa samtal och diskussioner menar jag vara kvalitet, de får oss att ständigt reflektera över verksamheten. Vi blir aldrig "fulländade" utan strävar efter att vilja fortsätta utveckla verksamheten och oss själva som pedagoger. Samtidigt är det av betydelse att vi låter samtalen leda vidare till vilka mål vi har för verksamheten och hur vi ska leva upp till dessa. Skolverket (2005) menar att kvalitetsarbetet i förskolan skall kännetecknas av systematik, där

arbetet börjar med en beskrivning av nuläget, vad man har för mål med verksamheten, uppföljning och utvärdering, analys och bedömning av resultat, utvecklingsåtgärder och nya mål. Detta tycker jag liknar aktionsforskningens spiralformade utvecklingsprocess som bygger på begreppen planera – agera – observera – reflektera. Inom aktionsforskning samlar personalen systematiskt in information, analyserar och reflekterar för att sedan ha detta som grund att utveckla verksamheten, menar Rönnerman. (2000)

Om vi betraktar utveckling som en ömsesidig process som varar livet ut, kan vi vara tacksamma för att vi möter barn som rör vid djupa känslor inom oss, skriver Brodin & Hylander. (2002) Dessa ord väcker mycket igenkännande känslor hos mig. Det är i relationen och samspelet med Kalle som vi får möjlighet att ifrågasätta vårt förhållningssätt till barn som behöver oss "lite mer." Dessutom har vi fått ökad förståelse av att det inte bara handlar om barnet utan lika mycket om oss själva, de andra barnen och miljön.

Genom att reflektera över vad som har hänt under processen upplever vi att kvaliteten i verksamheten har ökat. Nya insikter har förenats med redan etablerade. Insikterna har vi uppnått genom att använda oss av olika pedagogiska verktyg, framförallt observation och reflektion i dagboken. Dessutom har vi tagit del av relevant litteratur. Att läsa har startat många reflektioner hos arbetslaget och haft stor betydelse för vår ökade förståelse och medvetenhet. Detta hoppas jag arbetslaget kan fortsätta med i vårt framtida utvecklingsarbete. Kanske kan vi även involvera förskolans andra pedagoger i att ta del av intressant litteratur som vi sedan kan ha som underlag för gemensamma pedagogiska diskussioner.

Mitt eget lärande

Att arbeta i arbetslag förutsätter att man utvecklar gemensamma värderingar och en samsyn på barns utveckling och lärande utifrån uppsatta mål. För att lyckas med detta krävs gemensam tid för att reflektera över sitt arbete och hur det kan utvecklas, menar Skolverket. (2005)

Arbetslaget upplever att vi saknar tid för gemensam reflektion. Vi samtalar mycket, men har svårt att finna tid att dokumentera verksamheten. Detta tror jag försvårar en djupare förståelse av vad som händer och hur vi bäst går vidare.

Efter att ha påbörjat Q-utbildningen har jag blivit mer medveten över betydelsen av reflektion. Jag har blivit mer granskande och reflekterar mer över situationer och över hur jag själv påverkar vad som händer. Jag har ifrågasatt mitt eget beteende och handlingar och blivit mer medveten över vad som fungerar bra och vad jag bör undvika. Att skriva dagbok har gjort att jag har möjlighet att följa hur jag tänkte förut och hur jag tänker nu. Jag ser även en behållning av dagbokskrivande i samtalen med mina arbetskamrater, handledare och kurskamrater. Jag har fått insikt om hur betydelsefullt det är att använda pedagogiska verktyg för att få en tydlig och mer rättvis bild av barnet, mig själv, mina arbetskamrater och verksamheten. Jag har genom att observera och reflektera fått en bredare bild av barnet och hans kompetenser och har försökt använda mig av dessa kunskaper för att förbättra situationen för barnet i verksamheten.

Jag upplever att jag under processen utvecklats både som person och pedagog. Jag har lättat på prestigen och mina krav på mig själv genom att inte fastna i negativa tankar ifall jag i vissa situationer inte agerat eller handlat som jag själv tycker att jag borde. Istället försöker jag se det som erfarenheter som stärker mig på sikt och som utvecklar min sensitivitet.

Att delta i utbildningen och att få ta del av föreläsningar, handledning och diskussioner med kurskamrater har berikat mig på många sätt, jag har blivit mer medveten om mitt arbetssätt och hur det kan tas tillvara i verksamheten i samspel med barnen, arbetskamrater och föräldrar. Jag kan verkligen rekommendera arbetskamrater och andra kollegor att söka utbildningen till nästa år.

Vad händer sedan?

Processen stannar inte av nu utan fortsätter. Arbetslaget arbetar vidare och tar vara på de erfarenheter och insikter vi har uppnått. Vi har sökt och fått pengar för att i höst börja arbeta med ett projekt som berör jämställdhet och genusfrågor. Aktionsforskning tror vi då blir ett användbart och bärande arbetssätt.

tering och v

ig själv och andra.

olan att göra? Lund: Studentlitteratur.

barn med särskilda behov.

1. Att granska och förbättra kvalitet. Stockholm: Fritzes.

om pedagog. IPD-rapporter nr 23. Göteborg: Göteborgs
agogik och didaktik.

ing, Varbergs kommun.

skvalitet i förskolan. Allmänna råd och kommentarer. Stoc

artementet (2006) Läroplan för förskolan Lpfö 98. Stock

1. (1998). *Empati genom lek och språk*. Falköping: Liber

2-06

<http://www.forskolan.se/main.asp?CategoryID=3756&ArticleID=3756>

Bilaga

Intervjufrågor

1. Vad tycker du är roligt att göra?
2. Vad är du bra på?
3. Vad brukar du göra hemma?
4. Har du någon kompis?
5. Vad brukar ni leka med?
6. Vad tycker du om?
7. Finns det något du inte tycker om?
8. Vad blir du glad av?
9. Vad gör dig arg?
10. Hur gör du då?
11. Vilket är ditt hela namn? Kan du skriva ditt namn?
12. Vilken adress har du? Gata? Telefonnummer?
13. Har du några syskon? Vad heter de? Vad heter din mamma och pappa?
14. Hur gammal är du?
15. Vilka färger kan du?
16. Hur långt kan du räkna?
17. Vad är kul att göra på förskolan?
18. Finns det något mer som du skulle vilja göra här?
19. Finns det något som inte är så kul att göra på förskolan?
20. Hur tycker du vi ska göra för att göra det roligare?